

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՊՕՂՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼԻ ՏԵՍԻԼԸ

Անցեալ ընդ Միւսիա իջին ի Տրուադա և տեսիլ երևեցաւ ի գիշերի Պաւլոսի. այր ոմն Մակեդոնացի կայր, աղաչէր զնա և ասէր. անցեալ ի Մակեդոնիա օգնեսցես մեզ, եւ իբրեւ զտեսիլն ետես, վաղվաղակի խնդրեցաք իջանել ի Մակեդոնիա, տեղեկացեալ թէ հրաւիրեաց զմեզ Տէր աւետարանել նոցա: (Գործ. ԽԶ. 9—10),

Զեմ կարող առանց ներքին յուզման ներկայացնել ինձ այն ըոպէն, երբ Պօղոս Առաքեալը գալով Տրուադայի ծովափը, կանգնում է Եւրոպայի դիմացն և առաջին անգամ տեսնում է աղօտ հեռաւորութեան մէջ նորա ասիերի գծագրութիւնը Հելլէսպոնտոսի կապտագոյն ալիքների վրայով: Երկիրն, ուր գտանուում է Տրուադա քաղաքն, աշխարհիս ամենագեղեցիկ անկիւններից մէկն է. ի զուր չէր, որ հին բանաստեղծութիւնն իւր գիւցազների և աստուածների սիրագործութեանց ասպարէզ ընտրել էր այս ծովափերի փայլուն երկինքն ու ճոխ բնութիւնը: Բայց այս չէ մեծ Առաքեալի միտքը զբաղեցնողը՝ նորա մտածմունքները, նորա ձգտումները, բոլոր նորա կեանքն այլ նպատակի են նուիրուած: Ի՞նչ էր զգում նա, հեռուում Եւրոպայի ափերը տեսնելով: Դեռ իւր եռանդուն առաքելական գործունէութեան սկզբում նա անցել էր բոլոր արեւմտեան Ասիան, Քրիստոսի վարդապետութիւնը քարոզելով. կարծես նրան յօգնեցրած պիտի լինէին այն վտանգներն, որոնց ենթարկուել էր այն աշխատանքներն, որոց ծանր բեռը նա իւր վերայ կրում էր. ուրիշը հազիւ թէ կարող լինէր կրել հոգեւոր բեռն այնքան հազարաւոր հոգիների, որոնց նա դարձրել էր առ կենդանի Աստուածը: Բայց նորա գործունէութեան շրջանի ընդարձակուելուն հետ, ընդլայնուում է և նորա սիրտը. վտան-

գի մեծանալու հետ զօրանում է և նորա եռանդը, նորա առաջըն է եւրոպան, սա քաշում է նրան դէպի ինքը, նորա ոտի մօտ ծփուող ու տարածուող ծովի միւս կողմում նա տեսնում է Յունաստանն իւր արհեստներով և աստուածներով, որոնք աշխարհը գայթակղել էին. նա տեսնում է Հռովմը, համաշխարհական մայրաքաղաքը, նորա առաջ խոնարհած, ծունր իջած ազգերով. նա այն ընդարձակ տարածութեան վերայ գըցում է իւր հայեացքն, որ բոցալառուում էր առաքելոյ օուրբ փառասիրութեամբ, նա իւր մէջ կարծես փայլիայում էր այն անսովոր, ըստ երեւութին անմիտ, ցնորքը՝ այն է, ամեն ինչ Յիսուսի և Քրիստոսի իշխանութեան ենթարկել:

Եւ ահա Ս. գիրքն ասում է, որ գիշերը Ս. Պաւլոս տեսնում է երազ. նորա առաջ ներկայանում է մի մարդ, որ կոչում է նրան, անցիր ծովն և եկ մեզ փրկելու: Այսպիսի տեսիլով պատասխանեց Տէրն առաքելաւի ազօթքին և նորա սրտի ջերմ ցանկութիւնը դրական առաքելութեան փոխեց: Ե՛կ ազատիր մեզ: այս բոլոր հին աշխարհի յուսահատական, անյոյս հաւաքանքն էր. այս ճոխ և գեղեցկապէս զարգացած լուսաւորութեան ձայնն էր: Այնքան բազմիմաստներ, այնքան փիլիսոփայք, այնքան վիճաբանութիւնք և հետազօտութիւնք, այնքան օրէնքներ և վարչութիւնք, այնքան հանճարաւոր ատենաբաններ և մատենագիրներ — և ի՞նչ էր հետեւանքը. այս ամենը վերջ ի վերջոյ հասցրեց միմիայն ազազակի և գոչման — եկ ազատիր մեզ: Ե՛կ ազատիր մեզ, որովհետեւ մեզ տանջում է երկրայութիւնն, որովհետեւ բազդը տարուբերեց մեզ մարդկային մտաց ամեն ալիքների վերայ և վերջապէս անվերջ անհաւատութեան ծռնածաղի վերայ գցեց: Ե՛կ մեզ փրկելու, որովհետեւ զեղիսութիւնը կրծում է, լափում է մեզ, մինչև ոսկրներիս ծուծը վարակել է նա, որովհետեւ մեր ապականութիւնը հակառակ է բնութեան: Ե՛կ մեզ փրկելու, որովհետեւ մենք ամենքս էլ ստրուկ ենք, որոնք սողում ենք ափսոսի անձանց ոտների տակ, որպիսիք են Վալիգուլան և Ներոնը: Ե՛կ մեզ մօտ, լիսն զի մեր աստուածները մեռած են, մեր տաճարները

մնջացած և մեր քուրմերն իրանք ծաղրում են իրանց տղութքներն ու զսհերը: Ե՛կ, որովհետև մենք տանջուում ենք և մեզ չիք յոյս ոչ մի տեղից: Եւ ահա Առաքեալը հետեւում է այս հրաւերին: Այն ծովի վրայով, որով նա պէտք է նաւէր, շատ աշխարհակալներ անց էին կացրել իրանց հզօր բանակները: Այս ճանապարհով անցան Քսերքսէս, Աղեքսանդր և Կեսար, նոցա սարսափելի բանակներն իւրեանց ծածանուող դրօշակներով և անթիւ բռնակիր սայլերով տեսնող ամեն մարդ ասում էր, Աշխարհը փոխում է իւր իշխողին: Իսկ այժմ երբ փոքրիկ նաւը սրբնթացութեամբ մի ափից միւսը տեղափոխում էր չորս տնձանց՝ Պօլոս Տարսուսացուն, Դուկասին, Եփղային և Տիմոթէոսին, անասրակոյս ոչ ոք նոցա վերայ ուշադրութիւն չդարձրեց, մինչդեռ այդ մարդիկ գնում էին կանգնելու անխախտելի պետութիւն և մինք միայն, այն ազգերի սերունդներս, որոնց նոքա բերում էին կենաց խօսքը, շնորհաւորում ենք և օրհնում նոցա գալուստը:

Թող առաքելոց ժամանակի պատմութեան այս մեծ և նշանաւոր էջն այսօր մեզ խրատ լինի: Այն՝ ինչ որ պատահեցաւ Տրոյի աղայում, պատահում էր ամեն ժամանակ առաքելական եկեղեցու մէջ և մինչև ցայսօր էլ իւրաքանչիւր քրիստոնէի կեանքում: Մենք բոլոր քրիստոնեայքս պէտք է լսած լինէինք մարդկային թէ նիւթական և թէ հոգւոր վիշտերի հառաչանքներն և այդ վիշտերը կոչում են մեզ և օգնութիւն խնդրում, բայց հասկացել ենք տրդեօք այդ հառաչանքներն և կատարել ենք այն, առ որ նոքա մեզ կանչում են: Ահա հէնց այս մասին ես կամենում եմ այսօր ձեզ հետ խօսել:

Եթէ Պաւղոսն, երբեմն աղանդաւոր փարիսեցի, զգածուեցաւ հին աշխարհի վշտերի հառաչանքից, դա նրանիցն էր, որ Պօղոսը Յիսուսի Քրիստոսի առաքեալ դարձաւ, որ նա ճառաջում էր նրան, որ աւաջինը տանջուող մարդկութեան տխուր տեսարանը տեսաւ և իրան մատնեց նորա փրկութեան համար: Պաւղոս տեսնում է Յիսուսի Քրիստոսի մէջ թաղաւոր, բայց

ինչո՞ւմն է Նորա Թագաւորական արժանեաց ընաւորիչ գիծը։ Քրիստոսի արքայական իշխանութիւնը սիրոյ և զոհաբերութեան իշխանութիւնն է։ Նրանից առաջ և Նրանից յետոյ ով միայն ձգտում էր ստանալու Թագաւորական թագ, ասում էր «ես կըարձրանամ»։ Նա միայն ասում էր «ես կխոնարհեմ»։ Կիջնեմ»։ Միւսներն ասում էին «մենք կիշխենք»։ Նա միայն ասում էր, «ես կծառայեմ»։ Նա միայն իւր հայեացքը գցեց նորա վերայ, ինչ որ Նրանից ցածր էր, իսկ միայն լսեց մեղաւոր մարդկութեան ողբն ու կոծը և իջաւ մեր վիշտերի և մեղաց անբռնդի յատակը։

Որպիսի էր վարդապետը, նոյնպիսի և աշակերտներն են։ Մինչդեռ մենք սովորաբար գրաւուում ենք նրանով, ինչ որ մեզնից բարձր է ամեն բանով, որ փայփայում է մեր փառասիրութիւնն ու հպարտութիւնը, Յիսուս Քրիստոս ձգտում է ուղղելու մեր ուշքն ու միտքը նոցա վերայ, որոնք մեզնից ցածր են։ Նա չէր խօսում երկրաւոր թագաւորների վերայ կամ նոցա վերայ, որոց համբաւը բարձրաբարձաւ լսուում էր ամենուրեք (և ինչպէս իրատական է այս լուծութիւնը), այլ նա անդադար յիշում էր նրանց, որոնց վերայ մինչև ցայժմ ոչ ոք ուշադրութիւն չէր դարձնում և աշխատում էր այսպիսեաց վերայ կենդրոնացնել իւր աշակերտների հոգացողութիւնն ու սէրը։ Վերջին օրն, ահեղ դատաստանի օրը, նա իւրը կճանաչէ և իւր փառաց մասնակից կանէ նրանց, որոնք այցելել են և օգնել աշխարհէն փոքրներին։ Նա ինքն է իրան սոցա տեղը դնում և այսպէս ասենք, դառնում է ումեն ժամանակ նոցա ներկայացուցիչն։ Ով նրանց պաշտպանում է, նրան է պաշտպանում, նրան է սիրում։ Որպէս զի աւելի պարզ և հասկանալի կերպով ցոյց տայ իւր աշակերտներին, թէ ինչպէս սոքա պէտք է ծառայեն մերձաւորներին, Քրիստոս խորհրդաւոր ընթրիքի ժամանակ ստանձնում է վերջին ստրկի պաշտօնը, արկանում է դենջակ և լուանում է առաքելոց ոտքերն, ասելով, «ինչ որ ես ձեզ արի, դուք էլ նոյնը գործեցէք»։ Նորա վարդապետութեան մէջ այս միտքն ամեն ուրեք երևում է, բայց իմ հա-

յեցողածքով նա մանուշանդ աւելի պարզ աչքի է ընկնում մի առակի մէջ, որ ամենից քիչ մեկնութեան և բացատրութեան առարկայ է դառնում, դուցէ այն պատճառով, որ մարդիկ ակամայ երկնում են նորա մոքից՝ բովանդակութիւնից, որ անխնայ և խստիւ դատապարտում է մեր ինքնասիրութիւնը։ Երբ հացկերոյթ կամ ընթրիք ես կազմում, մի հրաւիրիւ քո բարեկամներին, քո եղբայրներին, ոչ քո ազգականներին և ոչ էլ հարուստ դրացիներին, որպէս զի նոքա էլ քեզ չհրաւիրեն և քո վարձդ ստացած լինիս։ Այլ երբ ինձոյք ես կազմում, հրաւիրիւ աղքատներին, կաղերին, կոյրերին և երանելի կիներին, որ նոքա չեն կարող քեզ վարձատրել։ Այս առակի մէջ ինչպէս գեղեցիկ կերպով պատկերացրած է այն եղանակն, որով կրօնը, համաձայն նորա քարոզողի ոգւոյն, պէտք է ազդէ հասարակութեան վերայ և նորան կերպարանափոխէ։ Ընդունենք իրօք, որ այդ եղանակն ամենքն էլ հասկացել են և ամենուրեք տարածուած է նա աշխարհիս երեսին, այն ժամանակ ինչ կոեսնենք։ Ամեն բնական կամ ստացական առաւելութիւն—հարստութիւն, իշխանութիւն, գիտութիւն, քանքար, հանձար — մարդուս վերայ պարտք կ'ընէր ծառայելու նրանց, որոնք նրանից ցածր են։ Այն ոյժերն, որոնք մեղքը յաճախ իւր ձեռքին բռնութեան և հպարտութեան ղէնք է արած, կ'առնային գործիք անընդհատ հոգւոր ընդաճման և ամենքի ազատութեան։ Բարձրում եղողները կ'օգնէին ստորներին բարձրանալու դէպի լոյս և դէպի բարոյական ճշմարիտ ազատութիւնը, փոխանակ այն չնչին ողորմութեան, որ գցում ենք շտապով մարդկային աղքատութեան գանձանակը, փոխանակ որոշեալ բարեգործութեանց, որ ստիպում է անել անանգորր խիղճը, մեզ յատուկ կ'ընէր անընդհատ ձգտումն, որ մեր սրտերը անդիմադրելի կերպով կ'արձնէր դէպի աղքատութիւնն ու տանջանքները նոյնպէս բնականաբար, ինչպէս ելեքտրականութիւնը մագնիսացած սլաքը դարձնում է դէպի բեւեռային աստղը։ Այն ժամանակ բոլոր քաղաքակրթեալ քրիստոնեայ ազգերը, փոխանակ իրանց առաւելութիւնքն իրրեւ

զէնք աշխարհակալութեան գործ դնելու, օգնութեան ձեռք կըկարկառէին բարրարոնութեան և հեթանոսութեան ստորին աստիճանի վերայ գտանուող ազգերին և կասէին նրանց առա-
կի խօսքերով «եկէք և մեզ հետ միասին նստեցէք»: Այն ժամա-
նակ ուսումնականք, փոխանակ ամբարտաւանութեամբ մերձե-
նալու ամբոխին, որոյ մէջ ոմանք գիտութեան անկողմնասի-
րութիւնն են տեսնում, կասէին ոգէտնիրին. «դուք ևս խո-
նարհեցէք գիտութեան աղբիւրի մօտ, թող ձեր ծարաւն էլ
զովացնէ նա»: Այն ժամանակ հարուստ կալուածատէրերը, փո-
խանակ մոռածելու, թէ հարստութիւնը տուած է իրանց իբրեւ
աստիճան ինքնասիրութեան կամ բաւարարութիւն տալու հա-
մար իրանց պարծենկոտութեան (որ ամենի ինչէ զօրացնում,
այլ ընդհակառակը նուաղացնում է նոցա նշանակութիւնը) կը
հոսկանային, որ Տէրը յանձնում է նրանց իսկական հովանաւո-
րութիւն և իմաստուն հոգադողութիւնը նոցա վերայ, որոնք
հանգիստ չունին, որոնք ծանրաբեռնած են ամենօրեայ հոգ-
սերով և անընդհատ աշխատանաց բեռնով: Այո՛, եթէ մենք
երեւակայենք, որ հասարակութիւնն այս հոգւով ներշնչուած
է և նորա անընդհատ և զօրեղ ազդեցութեան ներքոյ ծաւա-
լում է լոյս, կեանք և կատարելագործութիւն մարդկութեան
ամենախուլ անկիւններն, այն ժամանակ կարելի է յուսալ, որ
մենք կ'յալթենք, առանց բուռն զօրութեան օգնութեան, թէ
անպայման հաւասարութեան վայրենի տեսութեան և թէ դա-
սակարգերի մէջ եղած ատելութեան, որոյ մասին շատ յա-
ճախ ես վշտով և ցաւով սրտի յիշում եմ, որովհետեւ նոքա
խոյրառակութիւնք են մեր փառաւոր քաղաքակրթութեան
համար:

Բայց ամենից առաջ ի՞նչ է կարեւոր, որ այդ ամենն իրագործ-
ուի: Հարկաւոր է, որ քրիստոնէական սէրը տիրէ մեր սրտե-
րին. անհրաժեշտ է, որ մենք կերպարանափոխուինք Վարդապետի ոգւոյ ազդեցութեամբ և ուսանենք նրանից մերձե-
նալու ոչ թէ նրան, որ մեզնից բարձր է, այլ նրան որ մեզնից
ստոր է, անհրաժեշտ է որ մենք նման սուրբ Պաւլոսի մեր ե-

բազմներով տեսնենք նրանց, որոնք տանջուղում են և կորչու-
 չում և նորա նման լսենք նոցա վշտովի հառաչանքներն ու ա-
 զաղակները օգնութեան համար։

Ես գծագրեցի այս տեղ իրեքի գաղափարական վիճակը։ Ես տես-
 նենք որքան սրան համապատասխանում է իրականութիւնը։

Արդեօք չէ՞ պատահել ձեզ երբեմն երբեմն ցածքը սրտի նո-
 յել երկրագնդիս աշխարհագրական քարտէսի վերայ, ուր քրիս-
 տոնեայ ազգերի բնակած երկիրներն այնպէս նեղ են և փոքր։

Ես գիտեմ, որ մեծ և գիւցազնական գործեր կատարած են,
 մանաւանդ մեր դարի քարոզիչներն, երբ քրիստոնէութիւնն
 վերջապէս յիշեց, որ նորա երկրիս երեսին գոյութեան նպա-
 տակն է բոլոր աշխարհն Աստուծոյ իշխանութեան ենթարկել։

Ես գիտեմ, ձափոնիայում, ձենաքոտանում, Տիբետում, Պո-
 լինեզիայում և Աֆրիկայում կատարուած անձնանութիւն-
 թեանց բոլոր սխրագործութիւնքն, ես գիտեմ, թէ որքան տ-
 րիւն է թափած այն տեղ Աւետարանի համար, ես գիտեմ, թէ
 որքան մահացել էլ աւելի դառն համբերութիւն, ծանր զոհեր,
 սարսափելի տանջանքներ, միայնութիւն և յուսահատութիւն
 է պահանջում քարոզչութիւնն այս երկիրներում։ Ես գիտեմ
 և այն թէ ինչ հեռեանք է ունեցել այդ քարոզչութիւնն, ես
 գիտեմ, որ Ասիան և Աֆրիկան, կարծես, պաշարուած են քա-
 րոզչական իջևանների շղթայով և որ այս պաշարման և փոռն-
 գի վիճակի հոմար միշտ գոտանուում են զինուորներ։ Ես գի-
 տեմ, թէ քանի քանի նոր Եկեղեցիք շինած են այդ երկիրնե-
 րում, եկեղեցիք, որոնք աւելում են Քրիստոսի արքայու-
 թիւնը մինչև ցայժմ կապալառական լեզուներով և երախ-
 տագիտութեամբ նախատեսանում եմ ապագայ առաւ հոգեւոր։

Եայց մի թէ փարոջ են մեզ անգործացնել այս հեռեանքները։

Մի թէ այս բաւական է, մի թէ ձեզ չէ թուում, որ հեթանոս
 աշխարհը էլի դառնում է դէպի քրիստոնեայ աշխարհն և
 գոչում։ Եկ ինձ աղաաւելու։

Մի կողմից մենք տեսնում ենք Եւրոպան և Ամերիկան, ուր
 լուսաւ որում է քրիստոնէութեան լոյսը, իսկ միւս կողմից

բոլոր մնացած աշխարհն, ընկղմած հեթանոսութեան խաւարի մէջ, մի կողմում — քաղաքակրթութիւն, իւր բոլոր կատարելագործութիւններով, գիտութիւններով, յարմարութիւններով և ճսխութեամբ, իսկ միւս կողմում — վայրենի, խիստ և անզուսպ, բայց երկչոտ բռնութիւն և ժողովրդական թշուառութիւնք, որպիսիք են զարհուրելի սովի տարիք, որոնք կանոնաւորապէս այցելում են Հնդկաստանին և Պարսկաստանին։ Ահա այս հրէշային անհասարկութիւնն արդեօք չպիտի՞ անհետանայ տարիից տարի։ Արդեօք այն ազգերն, որոնք վայելում են բարձր կենաց լոյսն ու քրմութիւնը, չպէ՞տք է իրանց ջանքերը միացնեն, որպէս զի մնացած աշխարհներումն էլ ծաւալին որքան հնար է զարգացումն, մարդասիրութիւն և արդարութիւն։ Արդեօք բարձր քաղաքակրթութեամբ ազգերը, յանուն արդարութեան հրամայողական ղգացմանց, չպէ՞տք է ստանձնեն պարտականութիւն իտալալայնելու և անդորրացնելու սոսր վիճակում գտնուողներին, նա մանաւանդ որ կըրթեալ ազգերն աւելի յաճախ օգուտ են քաղած իրանց զօրութիւնից և զարգացումից թոյլ ազգերին նեղելու, հարստահարելու և ճնշելու համար։ Նա մանաւանդ որ յընթացս ամբողջ դարերի մեր քաղաքականութիւնն իզամ է անընդհատ շարք անարգարութեանց։ Այո՛, մենք պէտք է այդ ամենը գործէինք, բայց եւրոպայի ազգերն արդեօք այդ են խորհում, դուրս վերայ են մտածում։ Նոքա հսկում յերասկում են միմեանց, լրտեսում են միմեանց, իրանց զինարանները ղէնքով լցնելով և ով գիտէ, գուցէ հէնց յլալը նոքա յարձակեն իրար վերայ միմեանց ջնջելու համար։ Այո՛, նոյն իսկ անձինք, որոնք այսօր հանդիպում են միմեանց իբրեւ բարեկամներ, որոնք կազմում են դաշնակցութիւնք միեւնոյն աշխատանքը գլուխ բերելու համար, աշխատում են միեւնոյն ուսումնական հետազօտութեանց համար, զուարճանում են արհեստի և բնութեան մի և նոյն գեղեցկութիւններով — և ի՞նչ, հէնց այդ անձինք, որոնք երկրպագում են մի և նոյն Տիրոջ և աղօթում մի փրկչին, կհանգիպեն երբ և իցէ միմեանց միջապգային կոտորածի

համար Եւրոպայի մի անկիւնում, պատերազմի այն ապագայ գաշտում, ուր գուցէ սպանեն և ձեր սիրելի որդուն: Ահա որպիսի վիճակում մենք գտանուում ենք, ահա ինչպէս են կատարում քաղաքակրթեալ ազգերն իրանց պարտականութիւնը մնացած աշխարհի վերաբերութեամբ:

Դէթ եկեղեցին հասկանար և կատարէր իւր պարտականութիւնը, գէթ նա լսէր աշխարհի կոչելու ձայնն և պատասխանէր սրան: Ես վերեւ յիշեցի այն, ինչ որ նա մեր ներկայ ժամանակում արել է, բայց այդ նման է արդեօք առաքելների ժամանակների հզօր և անհուն եռանդին: Մեր մերձաւորների երկու երրորդ մասը դեռ ևս կռուողաւ է. մի՞թէ այս ամենը գիտենալով արդեօք չէ՞ խոյթուում մեր խիղճը խղճահարութեան փշերով: Կամ մի՞թէ մենք չե՞նք լսել կոչն ու հրաւերն, որ Պօղոս Առաքելին հանգիստ չտուեց, ինչո՞ւ եմ ես հեթանոսների վերայ խօսում: Բաւական է, որ այցելենք մեր քաղաքներն և նայենք այն անհոգ, անուրի ամբօխի վերայ, ուր անկարելի է մի քայլ անել առանց յանցանքի և արատի և կամ ընդհանրապէս բարոյական անկման հանդիպելու իւր կոպիտ կամ ճոխ ձեւերով, բաւական է յիշել միայն թէ որպիսի անմիտ անստուգածութիւն թագնուած է բազմաթիւ մարդոց սրտերի խորքում և որպիսի յուսահատական և անյոյս վիշտ տիրում նրանց, որպէս զի պարզուի, որ եկեղեցին անդորր խղճով չէ կարող ասել. «Տէր, ես կատարել եմ գործն, որ ինձ վերայ Դու գրել ես»: Ինչպէս չվշտանանք և չցաւենք մտածելով այնքան ապարդիւն վէճերի և ներքին երկպառակութեանց վերայ, որոնք զուր խլում են մեզնից այնքան շատ միջոց և ժամանակ: Այս վէճերի համար միշտ կգտնուեն առիթներ—բաւական է մի որեւէ դէպք, և իսկոյն երկպառակութիւնը կքորքոքուի և ու չգիտէ, թէ նա որպիսի արագութեամբ շրջապատում է բոլոր եկեղեցին, ինձ կասեն, որ պէտք է պաշտպանել վէճի առարկայ դարձած ճշմարտութիւնը, ես այդ գիտեմ և ամենևին դիտաւորութիւն չունիմ ընդ պատրուակաւ սիրոյ առ մերձաւորս քարոզել երկչոտ անտարբե-

բուժիչն վերաբերութեամբ յայտնութեան ճշմարտութեանց, որոց վկայ և քարոզիչ մենք պէտք է լինենք, ընդհակառակն, ես կարծում եմ, որ ողորմածութեան առաջին նշանն և ապացոյցն այն է, որ ուսուցանենք մեր ձաւորին ճշմարտութիւն. իսկ եթէ մենք սրան մեղմել և խեղաթիւրել կաշխատենք, գրանով կոչնչացնենք ողորմածութիւնն իւր իսկ աղբիւրի մէջ: Այո, կապաշտպանենք ճշմարտութիւնը և աւելի ևս, կհաստատենք նրան իւր ամբողջութեամբ այնքան ճշտութեամբ, որքան կարող ենք. բայց և պէտք է թոյլ տանք նրան էլ աւելի յաճախ, քան ինչպէս մենք անում ենք այդ, որ նա ինքն իրան պաշտպանէ: Ամենից առաջ խորին կերպով համազուէնք ճշմարտութեան, հաւատանք նորա յաւիտեանական զօրութեան աւելի, քան այն ապացոյցներին, որոնցով մենք նրան հաստատում ենք և հետազօտում նորա խորութիւնն ու հարստութիւնը:

Աշխատենք աւելի սուրբ տաճարի քահանայք և աղօթողք լինելու, քան նորա պահապաններն, աւելի մօտիկ կանգնենք սեղանին քան եկեղեցու գաւթին: Այնքան Աւետարանի փատաբաններ չլինենք, որքան նորա վկաներ, հետեւենք և հսկենք աւելի մեր հաւատարմութեան առ ճշմարտութիւնն, քան ձգտենք յաղթել մեր հակառակորդներին վիճաբանութեանց մէջ նորա առթիւ: Վիճաբանութեանց մէջ լինում են այնպիսի յաղթութիւնք, որոնց հետեւանքն ոչինչ նշանակութիւն չունի, որովհետեւ նա միտքն անբաւարար է թողնում և խիղճն անհանգիստ: Հաւատոյ ճշմարտութեան ծառայելու համար գործ գնել մեր կիրքերը, զորօրինակ բարկութիւն և ծաղր, ընդհանուրից անձնականի իջնել և վայելել չար զուարճութիւն, որ պատճառում է մեզ հակառակորդի ստորացումն — այդ կնշանակէ ջուր ծեծել կամ աւաղի վերայ տուն կանգնել, մինչև անգամ աւելի վատ, այդ կնշանակէ կոտորել հաւատարմութիւնն և սեւացնել այն գործն, որոյ յաղթութեան մենք ձգտում ենք: Հասկանալի է, որ ես այժիս առաջ չունիմ որեւէ հովուերգական աշխարհ կամ հեղութեան չափազանցութիւն, որոյ դիմակի ներքոյ ծածկուած կլինի մի այլ ինչ, ճարա-

կոյս չկայ, որ առանց պատերազմի անհնարին է վարսել: Բայց նշանաւորն այն է, թէ որպիսի ոգւով մինք նրան կմղենք, արդեօք մեր սրտում օէրն առ Աստուած, առ մերձաւորն և մինչև անգամ առ թշնամին կլինի՞ այնքան զօրեղ, որ անհետացնէ նորա միջից ամեն տնձնական կողմնասիրութիւն: Նայենք Պօղոս առաքելի կեանքի վերայ, որ այնպիսի պարզ լոյս է տարածում մեզ զբողոքնող խնդրի վերայ: Գուք գիտէ՞ք թէ որպիսի հռանդականութեամբ և ուժով պաշտպանում էր սուրբն Պօղոս քրիստոնէական ճշմարտութիւնը, բայց տեսէ՞ք, թէ որպիսի հաստատութեամբ նա գիտէ եւ հրաժարուելու այդ պատերազմից, որպէս զի ձգտի դէպի այն, որ աւելի անհրաժեշտն է, այսինքն մարդոց հոգիք Յիսուս Քրիստոսին ենթարկէ: Յայտնի բան է՝ Պաւլոսի համար, որ զարգացել էր բարբոռնիների դպրոցում և որ խիստ ու կարգապահ աստուածաբան էր, թէ ըստ նորա բնաւորութեան և թէ ըստ դաստիարակութեան շատ մեծ էր հրապոյրն ընկնելու կրօնական վիճաբանութեանց թակարդը, եթէ կարող էք ներկայացրէ՞ք ձեր աւաջ նրան, որ ծերացել էր անպտուղ վիճաբանութեան մէջ բարբոռնիների դէմ և ծախել էր ճարտարախօսութեան և հանճարի գեղեցիկ մարգարիտները նորա համար: Ես գիտեմ, թէ ինչ կպատահէր նորա բնաւորութեամբ մարդուն, միայն շատ կստկածուէիմ, թէ մենք կգնահատէինք արդեօք նորա ունուն և գործը: Բայց նա ի՞նչ արաւ: Թոյլ տուով երրոյականութեան կատարելապէս լուծուելու դպիրների քննութեանց միջոցով, նա իւր ականջը տուեց հեթանոսների հառաջանաց ձայնին և ստաց հասան փամփօնակը Տիրոջ համար նոր աղբ կաղմելու: Եւ ահա՝ Սաւուղ, Գամաղիէլի աշակերտը, ճշմարիտ փարիսեցին ու բարբոռնին, դարձաւ մեծ և զորմանալի հոգւոյ տէր անձն, որ ընդունակ էր ջերմ սիրով ընդգրկել բոլոր հեթանոսական աշխարհը:

Գուցէ ինձ նկատեն, որ վշտալի հառաջանքն, որ լսեց սուրբն Պաւլոս, անխելի է մեր շուրջն և որ վերջապէս պէտք է նախ հրաւերն լինի, որ նրան էլ պատասխան տրուի: Իրաւ է, բա-

բոյական վշտի ձայնը շատ հազիւ է լսելի լինում: Մարմնաւոր վիշտերը քովորաբար ազազակում են եւ առաջ եւ բարձրաձայն, քան հոգւոր վիշտերն: Բայց միթէ Պօղոս առաքեալի ժամանակ այլապէս էր: Արդեօք չէ՞ք մտածում գուք, որ մարդկային խիղճն Եփեսոսում եւ Աթէնքում աւելի օրօրած եւ բխացած էր քան Պարիզում: Զէ՞ք մտածում արդեօք, որ այն ժամանակներն ունայն մարմնաւոր անհոգութիւնն, այնպէս առած, չէր բնական վիճակ մեղաւորների եւ մինչեւ անգամ յանցաւորների: Զէ՞ք մտածում արդեօք, որ եթէ Ս. Պօղոս ուշադրութիւն դարձնէր հին Յունաստանի միայն արաքին կողմի վերայ, նորա թեթեւամիտ բարուց եւ անընդհատ տօնախմբութեանց վերայ, նա էլի կլսէր այն հառաչանաց ձայնն, որ ստիպեց նրան այնտեղ երթալու: Յայտնի բան է, ո՛չ: Նա լսեց վշտի ազազակն եւ հասկացաւ այն, որովհետեւ սիրով էր լուսաւորուած: Նա բարձրացրեց Յունաստանի արաքին փայլուն ծածկոյթն, տեսաւ նորա էութիւնն եւ գտաւ, որ նա տխուր յուսահատական վիճակի մէջ է:

Այսպէս, եղբարք, մի խաբուէք, մարդկային բարոյականութիւնը մեր ժամանակներում փոխուած չէ:

Հակառակ հպարտ պահանջների գիտութեան որոշ զարգացման, որ իբրեւ թէ մարդուս տալիս է հայեցողածքի պարզութիւն եւ հոգւոր հաւատարակչութիւն, ամեն հոգի, որ դեռ բոլորովին ընկղմած չէ զգայական կեանքի մէջ եւ ըստ բանից Ս. Գրոց դեռ չէ դարձել լոկ մարմին, կրում է իւր մէջ անբաւարարութիւն եւ վրդովմունք եւ նորա մէջ դեռ կենդանի են մնացորդներն, գժբաղդաբար, յաճախ ողորմելի եւ ալոտուած մնացորդներն այն սեղանի, որ գտաւ Պօղոս առաքեալը Աթէնքում. անյայտ Աստուծոն նուիրուած սեղանի, որ սպասում էր Սուրբ, ճշմարիտ եւ կենդանի Աստուծոն:

Մինչեւ ցայժմ ես խօսում էի եկեղեցու վերայ ընդհանրապէս. բայց չկայ ինչ աւելի խաբուսիկ քան ընդհանրացումն խնդրի, եւ այժմ եղբարք, ես կդառնամ ձեզ իւրաքանչիւրիդ առանձնապէս: Յիսուս Քրիստոսով փրկուածներդ, արդեօք

լսում էք դուք ձայներն, որոնք կոչում էին Պաւղոս առաքելին: Արդեօք ձեր տեսիլներում երևում է ձեզ աշխարհն, որ կոչում է հեռի Աստուծմէ:

Ձեր տեսիլները: Այո, դուք էլ ունիք տեսիլներ, որոնք հալածում են ձեզ և ամբողջ գիշերներ շարունակ ձեզ հանգիստ չեն տալիս: Բայց դոքա ի՞նչ տեսիլներ են:

Ահա այստեղ ինձ ունկնդիր է մատաղահաս մի աղջիկ, որ պիտի հրազներ է նա երազում: Տեսե՛լ է արդեօք նա իւր առաջին մարդկային աղքատութեան ստուերներ: Արդեօք մտածել է՞ նա, որ այն ժամանակ, երբ նրա շուրջն ամեն ինչ աշխատում է կատարելու նորա ցանկութիւնքն, որանց նախատեսներու, նորա կեանքը թեթեւ և ախորժ անելու, այդ ժամանակ այլ աղջկունք աճում էին նեղութեանց, կարիքի և ստորացման մէջ: Ճանաչե՛լ է արդեօք նա երբևէ իցէ, որ հաւատն, որոյ անարատ հովանաւորութեան ներքոյ խաղաղութեամբ և անգործութեամբ անցնում էր նորա մանկութիւնը, յաճախ բոլորովին բացակայում է կամ ենթարկուում խիստ ծաղրի ուրիշների դաստիարակութեան ժամանակ: Արդեօք նա տանջուե՛լ է այս մտքերով, հասկացե՛լ, զգացե՛լ է արդեօք նա երբևէ իցէ պարտականութիւն և երջանկութիւն ծաւալելու այս թշուառութեանց վերայ միևնույնութիւնն, որ վերելից է գալիս: Երազե՛լ է արդեօք նա այն կեանքի վերայ, որ անցնում է անձնանուիրութեան և զոհաբերութեան խիստ, բայց ազնիւ ճանապարհով: Բայց . . . աւելի լաւ է չխօսել դուրս վերայ: Նորա ցնորքներն ուղղած են աշխարհիս սխրանաց, սորա ծափահարութեանց և հրապոյրներին: Իւր անուրջներում նա տեսնում է իրան իբրև ճոխ զգեստաւորուած գեղեցկուհի, լսում է զարմանաց հծծանքներ իւր յայտնուելիս: Ո՛հ, եթէ այս շրջութիւնը տեւեր միայն մի օր կամ երկու, միլ մեզանից կհամարձակէր նորա վերայ քար գցել: Բայց եթէ վաղն և երրորդ օրն միևնոյնը կլինի, եթէ ամեն գիշեր նրան կոչում են և տանում այդ տեսիլներն, եթէ բոլոր կեանքը նորա համար միայն աշխարհիս թմրեցուցիչ զուարճութեանց մէջ է կայանում,

որքան էլ աշխարհային հասարակութիւնը չզարմանար նորա վերայ և չշողոքորթէր, որքան էլ նորա գովտպանութեանց իրանց հաւանութիւնը տան նոքա, որոնց Աստուած նրան ղեկավար է դրած, և որոնք պարտաւոր էին նրան ճշմարտութիւնն ասելու, բայց — հօ պէտք է նորա աչքերը բանալ . . . բայց նորա հոգւոյ խորքում ինքնասիրութիւն է հանգիստ առնում: Այո՛, այդ ճոխ արտաքին կերպարանքի տակ ծածկուած է նոյն սառն, չոր ու ցամաք զղուելի եսականութիւնը: Որպիսի զարհուրելի պատասխանատուութիւն է սպասում նրան ահեղ դատաստանի օրն, ինչպէս անխուսափելի է դատաւիճիւն այդ առանց Աստուծոյ և զոհի անցնող կեանքի վերայ:

Այժմ մենք տեսնւոյն այն յայտ տարածուած կարծիքն, որոյ հետ հեշտութեամբ համաձայնում են աշխարհային անձինք: Եւ յիշուի ամենուրեք և միշտ կարելի է լսել, որ իբրեւ թէ անձնուրացութիւնն ու ողորմածութիւնն անուշադիր կեանքի և տաք բնաւորութեան տէրերի յաւիշտակութեանց հետ ձեռք ձեռքի տուած առաջ են գնում: Այո աւթիւ սիրով առաջ են բերում զարմացման արժանի վարմունքը յայտնի աշխարհիկ կանանց և չարամիտ ուրախութեամբ առաջ են բերում այն կանանց վայելուչ եսականութեան դիմաց, որոնք վարում են ծանրաբարոյ կեանք:

Ես համաձայն եմ, որ յաճախ կարելի է տեսնել յանկարծական անձնուրացութեան և անակնկալ ողորմածութեան օրինակներ այն մարդոց շրջանում, որոնք վարում են թեթեւամիտ, երբեմն և աշկարայ արդարութիւն կեանք. ես հասկանում եմ, որ անվիտ կեանքով վրդոված խիղճն ու սիրտը միւս ծայրահեղութեան են դիմում, այն է ողորմածութեան և անձնուրացութեան, որոնք երբեմն հասնում են կատարեալ ճշմարիտ զոհողութեան. չէ՞ որ և սիրտը պէտք է ունենայ մի ապաստանարան, ուր նա կտրուկանար հանգստանալ և անդորրանալ գէթ մի րոպէ: Բայց այս հոգեւոր յուզմանց և շարժողութեանց մէջ շատ կայ արդեօք արդարութիւն և հաստատամտութիւն: Կարո՞ղ են արդեօք նոքա անհետացնել հետեւանք-

ներն և քաւել գայթակղութիւնքն անմեղութեամբ անցկացրած բոլոր կեանքի, որոյ մէջ Աստուած սչ մի նշանակութիւն ունեցած չէ: Բացի գրանիւյ, կտրելի է արգեօք միշտ հաւատ շնծայել այդպիսի հոգեկան բուռն բերմանց մտերմութեան: Մենք ծիծաղում ենք սուտ բարեպաշտութեան և կեղծաւորութեան վերայ, բայց միթէ նոյն խարդախութիւնը չկայ և արտաքին կրօնական շրջաններէ, ուր նորա աւելի յաճախ նկատելի են: Միթէ աշխարհը չունի իւր պաճուճեալ խանդաղատութիւնն, շլացուցիչ առաքինութիւնքն, կեղծաւորութիւնն և ի վերջոյ փարիսեցիութիւնը:

Միայն նորա համար, որ մի թեթեամիտ և ունայնուէր կին մի գեղեցիկ օր կատարել էր մի գործ, որոյ վերայ ճշմարիտ քրիստոնեայ կինը կնայէր իբրեւ սոյլօրական երևոյթի վերայ, որ նորա պարտականութեանց շրջանին է պատկանում, դուք կը լսէք գովասանութեանց ամբողջ նուագահասնդէս, որ մինչև երկինք բարձրացնում է այդ ունայնասիրի ողորմածութիւնը: Բայց այս ողորմածութեան բուռն յուզմունքը — սա փոխեց արդեօք նորա կեանքի էութիւնը: Անհետացրեց արդեօք նա այդ էակի կուռքին՝ զուարճասիրութիւնն՝ այսինքն ետակա-նութիւնը, այն է ճշմարիտ սիրոյ մահը:

Նս գիտեմ նոյնպէս, որ կրօնի և կեանքի մէջ ինքնասիրութիւնը շատ լաւ կարող է ասլրել խիստ կանոնաւորութեան հետ: Շատ կան բարեկենցաղ, բայց անձնուրացութեան տիրնդունակ անձինք: Յայտնի կրօնական շրջանները շատ յաճախ ներկայացնում են այդպիսի օրինակներ: Նորա ունեն իրանց աւանդական առաքինութիւնքն, ամենից աւելի — սէր առ ընտանեկան կեանք և սորա դրած պարտականութեանց կոտորումն: Երբեք չէ ծագում է նոցա իրական օտարացումն աղմկալից և անուշադիր կեանքից և որոշ ծանրութիւնը բնավորութեան: Այս բաւական է համարուում, որ անուշադիր և մնում և որովհետեւ ճանաչում են այս առաքինութիւնքն իրանց մէջ, որովհետեւ զգուանք են տածում դէպի հրապոյրները — ամենեւին այքի առաջ չունին, որ նոցա բոլոր կեանքը կենդրոնանում

է անձնական շահերի մէջ, դասակարգական անախառնութեան մէջ, սիրոյ մէջ առ յարմարութիւն և հարստութիւն և քրիստոնեայ լինելու ձգտման մէջ, առանց երբէք ոչ անձնութեան և ոչ էլ զոհաբերութիւն ճանաչելու: Աշխարհային մարդիկ, որոնք անձնատուր են այս աշխարհիս, բոլորը լաւ տեսնում են և ծիծաղում են դորա վերայ. բայց ես չեմ ների նրանց այդ չար ուրախութիւնն և կասեմ. գիտէ՞ք արդեօք դուք, թէ ով է յանցաւորն այդ հրէշային թմրութեան մէջ:

Դո՛ւք, այժմ դուք, որովհետեւ եթէ դուք անուշադիր կեանքի և գայթակղութեան օրինակ չտայիք — այլք արդար և կանոնաւոր վարքն առանձին արժանաւորութիւն չէին համարիլ: Դո՛ւք էք ցածրացնում բարոյականութեան մակերեւոյթը. դո՛ւք էք պատճառն, որ ամուսնական և մայրական պարտքը չճանաչող կիներ, իրան անարատ է համարում: Նթէնա ձեզ աչքի առաջ դռնենար, նա կորսնէր իւր համար բարձր գաղափար և փոխանակ իրան առաքինի համարելու միայն նորա համար, որ ինքն ընկած չէ, նա կնկատէր, որ բնական հակամիտութիւններից բարձր կայ անձնագոհութեան և ողորմածութեան անսահման աշխարհ էլ: Առանց ձեզ նորա ինքնասիրութիւնը ներողամտութեան չէր արժանանալ. նրա ինքնասիրութիւնն ինքն իրանից կփախենար, նա կտրտափէր իւր յանցաւոր անգործունէութիւնից, բայց դուք նրան անգործացնում էք: Զկարծենք, որ աշխարհային կեանքը չէ ոչնչացնում ողորմածութիւնն, իսկապէս նա սորա ամենաչար թշնամին է: Նուիս և առաջ նա խլում է ժամանակը, ապա — միջոցներն և վերջապէս մինչև արմատը դոստացնում է ուրոյ և ինքնագոհութեան ընդունակութիւնը:

Այ՛ն, եթէ դուք անցնում էք թշուառութեան մօտայի, առանց նրան նկատելու, եթէ դուք լսում էք վիշտերի հաւաքանքներն, առանց նոցա վերայ ուշք դարձնելու, դորա պատճառն այն է, որ աշխարհային կեանքը շլացնում է ձեր աչքերը, քարացնում է ձեր սիրտն և փակում ձեր տկանջները: Եթէ ալքատութիւնը ձեզ ձանձրացնում է, եթէ բարեգործութիւնը ձեզ զրգռում է, դորա պատճառն այն է, որ հպար-

տուժիւնն, դրօսասիրութիւնն և ունայնութիւնն անամսթա-
բար լափել են նորա մասն ու բոժինը: Մարդ չպէտք է ինքն
իրան խաբէ. եթէ տւեալաբար ճշմարտութիւն է, դորա մէջն
է կենաց և փրկութեան խնդիրը — ես կամենում եմ ասել, որ
եթէ շարունակէք երթալու այն ճանապարհով, որոյ վերայ
կանգնած էք, դուք ձեր հոգին կկորցնէք: Դուք կկորցնէք
այն, չնայելով ձեր (արտաքին) ուղղափառութեան, ձեր կանո-
նաւոր խոստովանութեան և սրտի զեղմանց, որոնք մինչև ար-
տասուք են հասնում, որովհետև Տէրը նայում ու տեսնում
է ուղիղ սրտի խորքն, իսկ ձեր սիրտը պատկանում է աշխար-
հին և ունայնութեան: Ձեր քանձն աշխարհիս վերայ է, հեռու
Աստուծոյ և ձեր բոժինը յաւիտենականութեան մէջ հեռու
կլինի նրանից:

Իսկ դու, ով եղբայր, ինչ տեսիլներ են երևում աչքիդ: Երբ
դու մտածում ես ապագայի վերայ, ի՞նչ է քեզ գրաւում և
յափշտակում: Մտածում ես արդեօք բարի և աստուծածա-
ճոյ գործերի վերայ, որոնք քեզ սպասում են և որոնք գործե-
լու համար գուցէ կոչուած ես: Մտածում ես արդեօք պատ-
րաստութիւնը տեսնելու պատերազմի համար: Մտածում ես
արդեօք մաքուր և կամքով զօրանալու, որպէս զի դիմադրես չա-
րին, որպէս զի պատերազմես մարմնոյ և մեղաց բռնութեան
դէմ: Մտքով տեսնում ես արդեօք նրանց, որոնց օգնութեան
կնուիրես ձեռքերդ ու սիրտդ: Լսում ես արդեօք ձայներն,
որոնք գոչում են ինչպէս և Պօղոս տառքեային՝ եկ մեզ օգնե-
լու. բայց մի գիտէ գուցէ քո ցնորքներդ ուղղած են բոլորովին
դէպի այլ ինչ, զորօրինակ դէպի փառք: Գուցէ դու քեզ հա-
մար կուզես ձուլել գրականական փառքիդ և քո ցնորքդ է —
ամենքի կրկնած Մէթ. անունը: Կամ գուցէ այս էլ շատ փոքր
է քեզ համար, դու կամենում ես բոլորովին ընկզմիլ գիտու-
թեան մէջ, սորա ազնիւ յայթուէթիւններով և մաքուր ուրա-
խութիւններով: Արդեօք քո ցնորքներդ աւելի դէպի այս չե՞ն
ձգտում իրօր: Տաղ «նգ», հարստութիւն, գիտութիւն — ընտիր
գործիքներ են, եթէ միայն կնուիրուին Աստուծոյ ծառայու-

Թեան, մարդկութեան բարօրութեան և զարգացման համար, բայց եթէ նոքա շեղուում են այս մեծ նպատակից, դառնում են ինքնասիրութեան գործիքներ, փայլուն կուռքեր, որոնք յափըշտակում են Աստուծոյ միայն նորան վայել երկրպագութիւնն և սէրը:

Ո՛ւր են ներկայումս այն մարդիկ, որոնք տեսնում են Պօղոս Առաքեալի տեսիլը: Ո՛ւր են նոքա, որոնց սիրտը զգում է տանջանքն ու թշուառութիւնքն իրանց ժամանակակից սերունդներին և որոնք հասկանում են, որ այս տեղ պէտք է դնեն իրանց կեանքը:

Դիտէ՞ք արդեօք թէ ինչպէս են սկսուել մեծ գործերը: Նրեւում էին մարդիկ, որոնք նկատում էին այն, ինչ որ նոցանից առաջ ոչ ոք չէր նկատել: Պաւղոս առաքեալը տեսաւ, որ հին աշխարհը կորնչում է և բերեց սրան Աւետարանը: Պատկալը նկատեց կեղծ բարեպաշտութիւնն, որ կաթողիկոսութիւնը դէպի կորուստ էր տանում, և գրեց իւր անմահ գիրքը: Վինսենտ Պօլը նկատեց, որ սրբերին փողոցն են գցում և կոտորեց իւր մեծ գործը: Վիլբերֆորսը տեսաւ, որ Սեբրին ծախում են իւրեւ գրաստ և ստրկութեան առաջն առաւ: Այս բոլոր մարդիկ մի տեսիլ էին տեսնում, որ նրանց հալածում էր, նրանց հանգիստ չէր տալիս:

Տեսիլք, ասում է աշխարհը և ծաղրում է նրան: Մեզանից ամեն ոք տեսած է այդ ծաղրածուններին: Քրիստոսի ծննդից երկու հազար տարի առաջ մի երիտասարդ հայիւ Աբրահամի ցեղից պատմում էր իւր երազներն եղբայրներին: Նա ապագայի խաւարի մէջ տեսնում էր այն փառքն, որ նորա համար պատրաստած էր, բայց եղբայրները լսում էին նրան արհամարհանաց և ատելութեան ժպիտով և հեռուից նրան տեսնելով ասում էին. «ահա գալիս է երազատեսը»: Այսպէս երբ Տէրն իւր մոտով նշանակում է մի որ և է հոգու մեծ նպատակ կատարելու համար, երբ Նա նրան երազ է ուղարկում, որ օրոշում է նորա յիմակն և բաց է անում նորա առաջ նորա ապագայ դիրքը—աշխարհը ծիծաղով կրկնում է Յովսէփի եղ-

բարց խօսքերը. «ահա գալիս է երազատեալը»: Եւ երբ նազարէթում երեւեցաւ մարդն, որ վարդապետում էր Աստուծոյ արքայութիւնն երկրիս երեսին անպայման արդարութեան և ճշմարտութեան մէջ և նախատեսում էր իւր արքայական իշխանութեան աճումն ապագայ դարերում: Նորա ազգականներն իսկ ասում էին. «Դա անմիտ է»: փարիսեցիք դուռն էին «գիւհահարեալ է»: և Սկեստիկեան (երկբայող) Պիղատոսն ուսներն էր վեր քաշում: Ինչ որ Ուսուցչի բաժինն եղաւ, նոյնը մասն ընկաւ և նորա աշակերտներին: Յիշեցէք Պօղոս առաքեալին, որ Փետտոսի դատաստանում լսեց այս ծաղրածութիւնը. «Քո մեծ ուսումնականութիւնդ, Պօղոս, քեզ խելքից հանել է»: Երազող, երազատես—այս խօսքերի մէջ է բովանդակուում այս աշխարհիս դատապարտութիւնը, աշխարհիս սրոյ համար ողորմածութիւնը ղեկըք է և խաչը—յիմարութիւն:

Յնորք, անմտութիւն—մինչդեռ այս պայմանով միայն կ'յաղթէ Աւետարանը. եթէ քրիստոնէական կրօնը մեր ժամանակ չի համարձակիլ հասնելու մինչև այս սահմանները, աշխարհը նրան դէն կ'զցէ, ինչպէս հանգած լապտեր, իբրեւ աղ, որ իւր զօրութիւնը կ'որցրել է: Յունձեցէք աւետարանը գիտնականներին և նորա հարիւր անգամ կ'կործանեն, կ'տապալեն նրան. մինչդեռ երազողները հարիւրաւոր անգամներ աղաւաթ են նրան և անմիտներն իրանց կեանքը դրած են նորա համար և գլխեցած են սիրել նրան յինքնալուհութիւն առանց որեւէ շահական հաշուի:

Եղբարք, երբ որբքն Պաւղոս լսեց Աստուծոյ հրաւերը, Ս. Գիրքը պարզ կերպով ասում է, որ նա զնաց: Թող այս խօսքը լինի մեզ համար վերջին խրատ: Դարելի է տեսնել բարձր տեղիներ, ունենալ ամենազնիւ զգայմունքների, զարմանալ քրիստոնէական գոյալիարի մեծութեան և որբութեան վերայ—բայց և այնպէս մնալ ողորմելի ինքնասէր, որին Աստուած կ'մերժէ վերջին օրը: Ուրեմն ինչ է հարկաւոր: Պէտք է գնալ այսինքն պառաւել շղթաներն, որոնք կ'ապրում են մեզ ունայնութեան և զգայականութեան ու անախառնութեան հետ:

պէտք է գնալ դէպի գործ և կատարել այս հաստատութեամբ մինչև վերջը. «Նրանելի էք դուք, տապ Տէրն, եթէ այս գիտէք և կատարում էք»: Ամէն.

(Բեր-իէնց).

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՏԻՆԻ ԼԵՂՈՒ

• (Շարունակութիւն և լէրջ).

Թէ ո՞րքան կարևոր են այսպիսի նախադրութիւնները՝ Լուսինայի քերականութիւն սովորեցնելուց առաջ, հեշտ է հասկանալ, եթէ Լուսինայի ուսանողները տեղի ունեցած հին վէճերը հարեանցի յիշատակենք:

Մենք զարմանալի կերպով կարծում ենք, թէ գրաբարի քերականութիւնը կամ օտար լեզուի քերականական վաղ ուսումը (ռսերէնի, ֆրանսերէնի) մի և նոյն օգուտներ կարող է տալ, ինչպէս մեր խօսակցական կենդանի լեզուի միջնորդութեամբ առաջին քայլեր գործելը. սակայն պէտք է մոռանալ, թէ մատաղ մտքի համար դժբա շատ տարբեր հրահանգութիւններ են. երբ որ խօսակցական լեզուի քերականութիւնից ենք սկիզբ առնում, նորա բովանդակութեան զգալի մասը արդէն կանխաւ սովորած ենք լինում գործնական ճանապարհով, Իսկ եթէ զոր օր. լատինական քերականութիւն ենք սկսում սովորել, այն տեղ մեզ համար ամենայն ինչ նոր է: Մենք մեր խօսած լեզուով արդէն կարող ենք բաւական վարժութեամբ կարգալ և գրել, դեռ ևս քերականութեան երեսը չը տեսած. իսկ լատինական նախադասութիւն կարգալու համար՝ հէնց սկզբից հարկաւոր է նախ և առաջ քերականութեան տարբերքի ծանօթութիւնն ունենալ:

Միշտ աւելի օգտակար է, որ մի նոր լեզուի կանոնաւոր ուսումը այն հասակում սկսուի, երբ որ մանկան ըմբռնողական կարողութիւնը արդէն լաւ զարգացել է: Այդ ժամանակ լեզուն աւելի շուտ է ձեռք բերվում քերականութեան միջնորդութեամբ: Պատճառը պարզ է. Բեր-իէնց